

شناسایی گنبدهای گره‌دار در مساجد ایرانی*

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۳۰

کد مقاله: ۸۴۹۶۵

احد نژاد ابراهیمی^۱، عارف عزیزپور شوبی^۲

چکیده

موضوع تزئین سطوح به‌طور پیوسته برای معمار ایرانی دارای اهمیت بوده و گنبد نیز به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین عناصر در معماری فضاهای مذهبی بسیار موردتوجه معماران مسلمان بوده است که روش‌های مختلفی نیز برای تزئین گنبدها استفاده شده است، که یکی از این روش‌ها گره بوده است. اما گره‌ها نقوشی مبتنی بر ساختارهای ریاضی هستند که با سطح گنبدی همخوانی ندارند. از این رو انتقال گره به این سطوح نیازمند دانشی خاص است که حاصل همکاری معماران و ریاضی‌دانان است. هدف این تحقیق شناسایی گنبدهای ایرانی است که با گره پوشانیده شدند تا به این پرسش‌ها پاسخ دهد که سیر تحول پوشش گنبدها از چگونه بوده است؟ و چرا بسیاری از گنبدهای مختلف دارای تزئینی یکسان هستند؟ که اطلاعات لازم برای پاسخ به این پرسش‌ها روش توصیفی پژوهش شده است و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش‌های میدانی بوده به گردآوری اطلاعات در این زمینه پرداخته شد. با توجه به تعداد زیاد فضای مذهبی، به دلیل دانش خاصی که برای انتقال گره در سطوح گنبدی موردنیاز است نمونه‌های بسیار اندکی از آن‌ها با گره پوشانیده شده‌اند. در این تعداد نمونه اندک مشاهده نمودیم که کاربری گره از طرح‌های ساده بر روی گنبد به سمت الگوهای پیچیدگی به‌پیش رفت. همچنین، گنبدهای مختلف در دوره‌های زمانی یکسان دارای گره‌های مشابهی بود که این احتمال را مطرح می‌نماید، تزئین این گنبدهای توسط یک هنرمند، نسل هنری انجام شد که نشان از انحصاری بودن این دانش بود.

واژگان کلیدی: سبک‌بندی، گره، گنبد، مساجد ایرانی

۱- احد نژاد ابراهیمی؛ دانشیار دانشگاه هنر اسلامی، تبریز ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

۲- عارف عزیزپور شوبی؛ کارشناس ارشد معماری اسلامی از دانشگاه هنر اسلامی، تبریز، a.azizpour@tabriziau.ac.ir

*- این مقاله از پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، عارف عزیزپور شوبی با عنوان «کاربست گره در سطوح آزاد با الگوبرداری از گره‌های بکار رفته در سطوح گنبدی فضاهای مذهبی ایرانی اسلامی از دوره ایلخانی تا پایان دوره قاجار» به راهنمایی دکتر احد نژاد ابراهیمی در دانشگاه هنر اسلامی، تبریز استخراج شده است.